

кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (Україна, Дрогобич) lazurkol@gmail.com

ВИХІД УКРАЇНЦІВ ГАЛИЧИНИ У ПУБЛІЧНИЙ ПРОСТІР ВУЛИЦЬ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Пропонована стаття присвячена темі святкових маніфестацій українців Галичини на початку ХХ ст. На той час в Європі стрімко активізувалися націєтворчі процеси, виразним елементом яких стало публічне демонстрування приналежності до певного народу та його історії. Головною ідеєю дослідження є показати як відбувалися масові святкування у середовищі українців у Галичині. Вибір тематики зумовлений виразним браком студій про «вихід» українців Галичини на початку ХХ ст. у публічний простір вулиць, де відбувалися святкові маніфестації, а також про їхню роль у суспільному житті того часу.

Для того, щоб охарактеризувати роль, яку відіграли урочистості в національному і суспільному житті українського населення Галичини було з'ясовано типологію тодішніх галицьких свят, реконструйовано зміст політичних і суспільних гасел, що їх супроводжували, виявлено спільні та відмінні риси провадження різних свят, їхню генезу та ідеологічні настанови. Також визначено роль у організації святкувань політичних сил, культурно-освітніх об'єднань та окремих приватних осіб.

Встановлено, що на початку ХХ ст. зростає кількість свят та кількість їхніх учасників. Ширші верстви українського населення, що перебували поза тими нечисленними святкуваннями в середовищі інтелігенції, що їх відзначали в Галичині ХІХ ст., тепер стали тією масою, заради якої і для якої влаштовуються національні обходи. Участь українських селян та робітників не лише в проведенні ювілеїв, а й у їхній організації стає звичним явищем.

На початку ХХ ст. до традиційних персональних ювілеїв додалися Січові свята, котрі стали наступним етапом у розвитку традиції національних маніфестацій у Галичині. Зібрання січовиків, об'єднаних патріотичними гаслами, вбраних у національний одяг, зі своєю символікою – створювали атмосферу, в якій можна було голосно заявити про себе, демонструючи свою відмінність та стверджуючи себе як окрему національну групу. Проведення Січових свят стало важливим консолідуючим фактором в українському національному русі Галичини.

За розмахом святкових заходів, кількістю задіяних у їх підготовці та проведенні організацій і людей, широтою їхнього відзначення у провінції – ювілеї початку ХХ ст. стали кульмінацією національних святкувань і відночас засобом консолідації за національною ознакою. «Вихід» українців Галичини на початку ХХ ст. у публічний простір вулиць став своєрідним свідченням їхнього «національного завоювання» Галичини.

Ключові слова: національні ювілеї, масові святкування, українці, Галичина, історична свідомість.

Lidiya LAZURKO,

Ph D (History), docent, Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University
(Ukraine, Drohobych) lazurkol@gmail.com

THE EXIT OF GALICIAN UKRAINIANS IN THE PUBLIC SPACE OF STREETS IN THE BEGINNING OF THE XX CENTURY

The given research is devoted to the theme of celebratory demonstrations of the Ukrainians of Galicia in the beginning of the XX century. By then in Europe nation-building processes promptly became more active, which expressive elements were public demonstration of belonging a certain people and its history. The main idea of research is to show the way these mass celebration took place among the Ukrainians in Galicia. The choice of the subjects research was caused by a manifest lack of studies on the «exit» of Galician Ukrainians into the public space of streets in the beginning of the XX century, where celebratory demonstrations took place, and, also, on their role in the public life of that time.

In order to characterise the role which the aforementioned demonstrations in played in the national and public life of the Ukrainian population of Galicia, the typology of that time Galician holidays has been clarified, the content of political and public slogans which accompanied them has been reconstructed, the common and distinctive

features of carrying out of different holidays, their origin and ideological directives have been disclosed. Also, the role of political forces, cultural-educational associations, and separate private persons in the organisation of celebratory events have been defined.

It is established that in the beginning of the XX century the quantity of holidays and number of their participants increased. Then wider strata of the Ukrainian population, which were beyond those not numerous festivals which were celebrated in Galicia in the XIX century, and belonged to the environment of intelligencia, now became that mass for the sake of which and for whom national processions are arranged. The participation of Ukrainian peasants and workers not only in carrying out of anniversaries, but also in their organisation, becomes an everyday event.

In the beginning of the XX century to traditional personal anniversaries the Sich holidays were added, which became the next stage in the development of a tradition of national demonstrations in Galicia. The meetings of Sich Riflemen, united by patriotic slogans, dressed up in national clothes, and with their symbolics, - all that created a special atmosphere in which it was possible to declare oneself in full voice, showing one's difference and confirming oneself as a separate national group. The introduction and celebration of the Sich Riflemen holidays became an important consolidating factor in the Ukrainian national movement of Galicia.

By the scope of celebratory actions, quantity of organisations and people involved in their preparation and carrying out, and the scale of their celebration in provinces, jubilees at the beginning of the century became the culmination of the national celebrations and, at the same time, means of consolidation by the national feature. The «exit» of Ukrainians of Galicia in the beginning of the XX century into the public space of streets became their special manifestation of their «national» gain of Galicia.

Key words: national anniversaries, mass celebrations, Ukrainians, Galicia, historical consciousness.

Постановка проблеми. Ювілейні маніфестації та святкові обходи з нагоди резонансних історичних подій чи вшанування окремих значимих в минулому персон поширилося в охопленій націєтворчими процесами Європі у XIX ст. Їхня масштабність навіть дає підстави сучасним дослідникам називати цей період «віком ювілеїв» (Чорновол, 2005 а: 9) та спричинює появу порівняльних студій про функції і вплив на суспільне життя публічних святкування. Самі ж ювілеї розглядають як засоби «швидкої» інтеграції різних за соціально-економічним і освітнім рівнем спільнот та утвердження специфічної самоідентифікації їхніх членів.

На думку польського дослідника П. Серженги, свята є доволі показовими у пізнанні минулого і дають доволі вартісний історичний матеріал. Попри те, що обходи, особливо зорганізовані до знаменних дат, роблять надто яскравий і, вочевидь, фальшивий образ прозаїчної щоденності, вони дають можливість обсервації перетину історії, традиції і повсякдення. Водночас свята добре ілюструють актуальні суспільні цінності та їхню ієрархію (Sierżęga, 2002: 8).

Аналіз останніх досліджень. Специфічний досвід ювілейних святкування у другій пол. XIX – на початку XX ст. дає нам Галичина – східна провінція Австро-Угорської імперії, на теренах якої в цей час наростала боротьба за національні права між поляками та українцями. Відтак маємо і дослідження цієї тематики в літературі. Однією з перших спроб характеристики і окреслення ролі, яку відіграли національні урочистості в суспільному житті Галичини, була праця П. Серженги «Обходи 200-ліття річниці Віденської битви в Галичині» (1883) (Sierżęga, 2002). П. Дабровські, дослідниця із США, зверталася до аналізу ролі ювілеїв історичних осіб та подій у XIX ст. (з особливою увагою до Галичини), як засобу формування модерної польської нації (Dabrowski, 2005). Знайомлячи ширший читацький загал з означеними працями, львівський дослідник І. Чорновол у своєму огляді вказував на необхідність вивчення традиції українських святкування (Чорновол, 2005 б: 30–31). Вочевидь тому, що назагал, сучасні українські дослідники не виявляють особливого інтересу до історії свят і ювілеїв, все ще воліючи занурюватися у мартирологічні традиції прочитання історії. Проте повільні зрушення таки відбуваються. Так, у 2002 р. на сторінках Українського історичного журналу з'явилася стаття М. Дмитрієнка та Я. Солонської, у якій автори зверталися до питань розробки теорії геортології – спеціальної історичної дисципліни з проблематики свят і святкування (Дмитрієнко, Солонська, 2002: 34–46). Ще однією «ластівкою» стало дослідження Я. Ісаєвича, присвячене ювілеям міст (Львова та Києва), опубліковане у 2007 р. (Ісаєвич, 2007: 75–87). До згадок же про різноманітні вшанування спричиняються переважно «круглі» дати в історії, як, наприклад це відбувається з річницями ювілеїв Т. Шевченка та М. Шашкевича (Голдак, 2012: 244–249). До цього кола зацікавлень

поволі залучаються і матеріали радянської епохи, з її специфічною любов'ю до масових заходів (Христан, 2016: 122–128).

Мета статті. Таким чином, вибір теми статті був зумовлений виразним браком студій про «вихід» українців Галичини на початку ХХ ст. у публічний простір: святкові маніфестації і їхню роль у суспільному житті українського населення Галичини в часи стрімкої активізації націєтворчих процесів. Для того, щоб охарактеризувати і окреслити те значення, яке відіграли урочистості в національному і суспільному житті українського населення Галичини та реконструювати образ історичної свідомості, політичні вміння і силу національної віри, що нею намагалися поєднати тодішнє русинське галицьке суспільство, нам видається важливим з'ясувати типологію тодішніх галицьких свят, реконструювати зміст політичних і суспільних гасел, що їх супроводжували, виявити спільні та відмінні риси провадження різних свят, їхню генезу та ідеологічні настанови. Цікавим є й питання про роль в організації святкувань політичних сил, культурно-освітніх об'єднань та окремих приватних осіб (Sierżęga, 2002: 8).

Представлення основних ідей. Початок ХХ ст. ознаменувався появою свят абсолютно відмінних за характером від усього того, що і як відзначалося в попередньому столітті. Причиною цього стала різка радикалізація громадського життя галицького селянства. Одним із найхарактерніших проявів національного життя на Україні стало пробудження соціальної активності українського селянства. У 1902 р. Східна Галичина була охоплена сільськогосподарським страйком, який мав водночас соціальний та національний характер і в якому взяли участь близько 200 тис. селян. На думку Я. Грицака: «Політична мобілізація галицького селянства стала великим здобутком українського національного руху. За два передвоєнні десятиліття на місці пригнобленої і безправної селянської маси виросла свідомо своїх політичних інтересів українська нація» (Грицак, 1998: 64).

Неабияку роль у цьому процесі відіграло й сходження у 1900 р. на галицький митрополичий престол Андрія Шептицького. Завдяки його реформам для греко-католицьких священників участь у громадському житті українського селянства, зацікавленість їх соціальними, політичними, економічними та культурними потребами стала еквівалентом дотримання принципів християнської моралі. Зрештою, в результаті діяльності А. Шептицького греко-католицька церква перейшла на українські національні позиції і також стала потужним чинником селянського національного руху.

Вияви національної активності спостерігаємо у появі і швидкому поширенні у селянському середовищі так званих «Січових свят», що збирали тисячі людей. Містерії усіх попередніх національних урочистостей розвивалися довкола культу певної історичної особистості, що їй приписувався пророчий дар і чия діяльність чи творча спадщина визначались як надбання народу. Натомість «Січові свята» стали публічним виявом громадсько-політичної та культурно-освітньої діяльності українських спортивно-пожежних товариств «Сокіл» (1893 р.) і «Січ» (1900 р.). Створені за зразком чеського парамілітарного руху, вони стали зародком майбутнього українського війська. Упродовж 1900 – 1914 рр. відбулося шість загальнокрайових січових свят у Галичині та два на Буковині, що залишили помітний слід у громадському житті галицьких і буковинських українців.

Про потребу створення українського товариства «Сокіл» голосно заговорили у Львові на зборах у Народному домі 17 липня 1892 р., після святкування 25-ліття діяльності польських «соколів». На зібранні ухвалили статут, який підготував В. Лаврівський, та затвердили назву «Сокіл» для майбутнього руханкового товариства. Статут затвердило Міністерство внутрішніх справ у Відні 26 липня 1893 р. (ухвала № 18026) і Галицьке намісництво 3 серпня 1893 р. (ухвала № 62583) (ЦДІАУ м. Львів. Ф. 312. Оп. 1. Спр. 1. Арк. 1.). Першим головою українських «Соколів» обрали Василя Нагірного.

А перша «Січ» була заснована Кирилом Трильовським у с. Завалля Снятинського повіту у 1900 р. Організаційною надбудовою «Січей» були повітові «Січі», а з 1908 р. – централія, заснована у Станіславові (Головний Січовий Комітет – голова К. Трильовський, заступник І. Сандуляк-Лукини, секретар І. Чупрей, скарбник М. Лагодинський) і перейменована 1912 року у Львові на Український Січовий Союз. Станом на 1913 р. було створено уже понад 900 осередків, що об'єднували близько 80 тисяч «січовиків».

На початку ХХ ст. український «Сокіл» став потужною організацією Східної Галичини, з поділом регіону на 13 січово-сокільських областей «Сокола-Батька» та 54 округи і став значною потугою для поширення української національної ідеї (ЦДІАУ м. Львів. Ф. 362. Оп. 1. Спр. 201. Арк. 2–4). Станом на початок 1913 р. нараховувалось 880 філій організації, у червні того ж року, разом з львівською централею, було вже 887 осередків (ЦДІАУ м. Львів. Ф. 410. Оп. 1. Спр. 111. Арк. 68). Свідченням зростання потуги товариства стали сокільські здвиги (зльоти): в Стрию (1909), в Тернополі (1910), у Станіславові (1911), у Львові та Бережанах (1911), у Калуші, Жовкві, Підгайцях, Роздолі, та Снятині (1912), у Львові, в Рава-Руській, Олеську та Білім Камені (1913). У 2-му Крайовому Шевченківському здвигу у Львові в червні 1914 р. взяли участь близько 12 тис. осіб, серед яких були і члени «Січі» та «Пласту». Ці здвиги мали значення не тільки для розвитку фізкультури і спорту, але й для національної консолідації та піднесення рівня національної свідомості. Як зазначає А. Сова: «Товариства «Сокіл» стали національними ідеологічно-виховними об'єднаннями, здатні формувати ідейну молоду генерацію, готову до жертвовної боротьби українського народу» (Сова, 2005: 356).

Не менш масового характеру набув і січовий рух (Гуйванок, 2009). Вже перші роки діяльності «Січей» засвідчили, що народ охоче брав участь у діяльності цих товариств. «Січі» були майже в кожному повіті Галичини, а також у тих повітах Буковини, де переважали українці. І, на взірць польських і чеських «соколів», головний Січовий Комітет також почав проводити огляди своїх сил, але не у формі здвигів, а у вигляді народних свят.

Саме з цією метою було зорганізовано перше Січове свято, яке відбулося 6 червня 1902 р. в Коломиї. Кілька сотень січовиків: хлопці – з топірцями і списками, а дівчата – зі стрічками та вінками, в святковій одежі пройшли маршем, співаючи національних пісень, із міського парку на майдан над Прутом, де провели показові виступи та продемонстрували уміння гасити пожежі. Потім були танці в супроводі коломийок та народних пісень, що виконували учасники хору із с. Печеніжин (Грабовецький, 1995: 28–32). Друге Січове свято відбулося через рік – 28 червня 1903 р. також у Коломиї. Його програму склали: віче, демонстраційний похід і народні забави. Третє крайове січове свято Головний Січовий Комітет організував вже в Станіславові (1904) і у ньому взяли участь делегати більшості галицьких та буковинських організацій. Прикметною ознакою цього свята стала участь у ньому польських робітників, які виступили зі своїм хором.

Масштабне Січове свято відбулося в 1909 р. у Коломиї на згадку про битву під Полтавою та на честь Івана Мазепи, що його зображення прикрашало прапор коломийської повітової січової організації. З цієї нагоди в українській періодиці з'явилася низка статей про героїчні сторінки історії народу в часи гетьманування І. Мазепи. До цього свята В. Пачовський написав патріотичну пісню «Гей, там на горі Січ іде», у якій йшлося про невмирущий дух Полтави та готовність народу до боротьби, і яка одразу ж набула великої популярності. У святі, на яке зійшлося понад 6 тисяч осіб, брали участь і відомі українські політичні й культурні діячі: Михайло Павлик, Лев Бачинський, Микола Лагодинський, Іван Макух, гість з Наддніпрянщини письменник Михайло Коцюбинський, меценат Лукіян Бруннер.

У Січовому святі в Станіславові (1910) взяли участь парламентські та сеймові послі соціал-демократичного спрямування й закордонні гості: голова хорватських «Соколів» Лазар Цар із Загреба, голова словенських «Соколів», посол до парламенту в Трієсті Оттокар Рибарж та справознавець технічного віділу Союзу чеських соколів Фердинанд Котровш з Праги. Свято тривало два дні, протягом яких відбувся парад кінних чет, урочиста академія в театрі, показові спортивні виступи, концерт (Січове свято в Станіславові, 1910: 22).

Останнє шосте Січове свято відбулося в Снятині в липні 1912 р. Традиційним став похід через все місто до міського магістрату, де відбувся велелюдний дев'ятитисячний мітинг, на якому рефреном звучали заклики готуватись до грядущої боротьби за власну державність. Світлина Хоми Сторубля з Січового свята обійшла всі галицькі часописи як підтвердження прагнення галичан до єдності України (Трильовський, 1999: 49).

Організовувалися Січові свята і поза межами Станіславівщини. У Тернополі велелюдним було свято 26 червня 1910 р. На майдані «На бараках» відбувся окружний здвиг пожежно-руханкових товариств «Сокіл» і «Січ». Похід вулицями міста очолював учитель Іван Дигдалевич на білому

коні. У зльоті взяли участь Іван Боберський – організатор сокільсько-січового руху та тілесного виховання в Західній Україні, голова «Сокола-Батька», і композитор Остап Ніжанківський (Дуда, 2010: 260). Фактично, через неповних два десятки років від часу першої української маніфестації в Галичині (1893) національне життя активізувалося настільки, що заговорили про українське завоювання провінції.

Наступний етап у відзначенні національних свят у Східній Галичині розпочинається в другому десятилітті ХХ ст. У 1911 р. галицькі українці почали святкувати так званий «довгий ювілей». В українському національному житті цей рік розпочався з відзначення 50-х роковин смерті Т. Шевченка. Допіру з цієї нагоди спостерігаємо тут справді масові «шевченківські» заходи, організатори яких мали на меті залучити до обходів якомога більше учасників. У відозві від 7 березня 1911 р. редакція газети «Діло» зверталась до своїх читачів з закликом: «Українці! Відсвяткуймо достойно Великі Поминки! ...Великі Поминки нехай будуть днем поглиблення і поширення культу Тараса Шевченка... Святкуйте в кожній місцевості, де живуть українці, в кожнім українським товаристві Тарасову пам'ять збірно і торжественно. ...Пошануйте його пам'ять в кожній українській хаті, окрашуючи вікна Ваших домівок портретом Шевченка» (Перед шевченківським ювілеєм у Львові, 1911: 51). Також на честь цієї дати товариство «Просвіта» видало книжечку популярного характеру на півсотні сторінок з біографією Шевченка «змальованою з теплом і чуттям, що має робити на читача сильне враження» (Про жите велкого поета Тараса Шевченка, 1911: 54) з великою кількістю ілюстрацій. Це було перше в Галичині ювілейне шевченківське видання.

Вшанування пам'яті поета у Галичині розглядалося ще й як особлива місія через заборону відзначення 50-х роковин на підросійських теренах. З цього приводу К. Левицький писав: «Та коли не судилось як слід відбутися сего празнику народного серцю України: княжому Київу, то на нас Галицьких Українців припав сей почесний обов'язок: стати заборолом ідей великого духа Тарасового» (Левицький, 1926: 570).

На урочистостях 10 березня 1911 р. у Львові було зафіксовано 2 тисячі учасників святкувань і з цього приводу у газеті «Діло» писали: «Ростемо! Се перше вражінє, яке викликає в нашій свідомості вчорашній день – перший день Шевченкового свята у Львові. Щоби перевірити правдивість того вражіння, стоїть перенестися думкою на 30–50 літ назад, в часи перших обходів Шевченкових роковин у Львові. Читаючи описи тих обходів, маєть ся вражінє, що се було щось в роді зборів перших християн: невеличкі гуртки вірних сходилися на національну молитву...» (Шевченкове свято у Львові, 1911: 55)

У провінції шевченкові роковини відзначалися переважно у мережі просвітянських читалень. Так, газета «Діло» повідомляла про Шевченкові свята на окраїнах: «Заходом читальні «Просвіти» в Новім Санчі в суботу 11 березня відбудеться святковий вечір в пам'ять 50-х роковин смерті Шевченка – концерт чоловічий та змішаний хори, декламації поезій, сольні виступи», «У Дрогобичі в пам'ять 50-х роковин Львівський руський театр під керівництвом Йосифа Стадника представить 9 березня 1911 р. виставу «Назар Стодоля» (образ драматичний зі співами і танцями в 3-х діях)» (Шевченкове свято на окраїнах, 1911: 50). До відзначення цих роковин по провінції також почала докладати зусиль і «Січ». Зокрема К. Трильовський закликав регіональні осередки гідно відзначити цю дату та пропонував січовикам купувати портрети Т. Шевченка та його «Кобзар», видні з цієї нагоди в НТШ (ЦДІАУ у м. Львові. Ф. 309. Оп. 1. Спр. 184. Арк. 14).

Проте вшанування Т. Шевченка в Галичині і далі поступалися за своїм розмахом вшануванням М. Шашкевича. Свого часу М. Євшан у статті «Свято Маркіяна Шашкевича» (1911 р.) писав: «Був культ Шевченка у нас давно, але він став зовсім мертвий і офіціальний. Загал галицької української інтелігенції (та й не лише галицької) прийняв від Шевченка самі майже «общіє места», все найголосніше, що можна би уживати як цитати до патріотичних промов, але поза тим майже весь зміст його поезії для загалу лежить нероз'яснений, невідомий» (Євшан, 1998: 33–36).

Реально всенародними у Галичині в 1911 р. стали обходи на честь столітнього ювілею від дня народження М. Шашкевича – апогей становлення культу цього поета на цих теренах. Готувалися задалегідь: було створено організаційний крайовий Комітет під проводом о. Теодозія Лежогубського, що розташовувався на пл. Ринок, 10. Спеціально до цієї події вперше було виготовлено і святкову атрибутику: шпильки до краваток і брошки з погруддям Маркіяна вартістю 60 сот., ре-

продукції портрета поета роботи І. Труша по 1 кр., альбоми Шашкевича в твердій оправі по 1,50 кр. та відзнаки для учасників торжества з білого металу з погруддям по 20 сот. (Маркіянове свято у Львові, 1911: 243) Окрім того, на прохання організаційного комітету Крайова шкільна рада рескриптом від 20 жовтня 1911 р. № 13316 та від 30 жовтня 1911 р. № 17095 звільнила молодь народних і виділових шкіл від шкільної науки в день Шашкевичових роковин (Маркіянове свято у Львові, 1911: 247).

Газета «Діло» напередодні урочистостей оприлюднила програму триденного (5–7 листопада) святкування (Маркіянове свято у Львові, 1911: 243), а номер від 4 листопада 1911 р. – із зображенням М. Шашкевича на титульній сторінці повністю був присвячений поетові (В століте уродин Маркіяна Шашкевича, 1911: 246). Цими діями, за словами К. Левицького: «Галицька Україна відозвалась до своїх братів і сестер на всіх землях, де лиш українське слово гомонить, де лиш рідне свідоме серце б'ється – з привітом і поклоном, щоби запросити на велике свято століття уродин Маркіяна Шашкевича, століття відродин українського життя в Галичині».

29 жовтня 1911 р. було встановлено і освячено пам'ятник – символічний хрест на Підлисецькій горі авторства Олександра Лушпинського. Це стало початком традиції паломництва на Білу Гору. Знову ж таки, за аналогією з Чернечою горою у Каневі. 5–6 листопада вшанування 100-ліття поета відбувалися у Львові та по провінціях. Всенародне свято на Святоюрській площі розпочалося з богослужіння в Архикатедральному соборі та відкриття таблиці: «Пам'яті Маркіяна Шашкевича – поета, подвижника, вісника відродження Австрійської Русі». Ось що писали у репортажі «Діла» на наступний день: «Ні не столиця Галицької Русі, – се ціла Галицька Русь зібралася своїми делегаціями до своєї столиці щоб віддати низький поклін Відновителеві рідного слова в соті роковини його уродин... Площу під самою церквою забила битком львівська інтелігенція, міщанство і робітництво. Вулицю вздовж мурів, що окружує митрополичий город, вкрили лавою селяни з усіх майже повітів нашого краю... чудова картина 20-ти тисячної юрби народу, 365 вінків від різних організацій, сіл і міст» (Маркіянове свято у Львові, 1911: 247).

Далі ця велелюдна процесія пройшла через усе місто на Личаківське кладовище, де над могилою поета митрополит Андрей Шептицький виголосив промову, у якій зазначав, що: «В руськім патріотизмі Галичини – мало історичних традицій, мало державної політичної гадки, але за те на цілій лінії визначне і характеристичне: елементарне стремління в народ! Всі маємо се понятте, що люд се наша сила; що праця для нього – наше завдання; що його добро – наша будучність... Нам днесь легко зрозуміти, що віддаляти ся від люду, се значить сказувати себе на смерть... Що сей, котрий в Галичині перший до люду звернув ся, був священиком – се наша слава і тою ми днесь священики гордимо ся...» (Левицький, 1926: 587–588).

Щодо перебігу локальних святкувань, то відбувалися вони переважно під егідою «Просвіти». Так, у газеті «Діло» аносувалося, що читальні просвіт жовківського передмістя Львова разом із сусідніми читальнями з Клепарова, Замарстинова, Знесіня та Голоски мали взяли участь у заупокійній службі та організовано прибути до собору св. Юра; а комітет з обходу Маркіянового свята в Премішлі призначив торжества на 5 листопада, коли мала відбутися заупокійна служба, освячення пам'ятної таблиці, відкриття вулиці ім. М. Шашкевича, похід містом на Замкову гору та концерт (Маркіянове свято у Львові, 1911: 243).

Зустрічаємо у провідній тодішній галицькій газеті інформацію й про інші маркіянові свята по краю. Так, повідомлялося, що «у Ярославі друге національне свято вийшло якнайкраще. Заходами трудящих народних робітників та о. К. Хотинецького й о. Е. Погорецького відправлено 5 богослужінь, уладжено великий концерт, на який явилась інтелігенція, міщани та багато селян; у Збаражі вшанування відбулися 1 листопада: відправа, урочистий 3-х тисячний похід «Соколів» (під час якого всі склепи були замкнені) та концерт. Навіть Русини робітники обходили сей день святочно» (Маркіянові свята по краю, 1911: 248).

Ця остання фраза, що виглядає дивною та має явно іронічне звучання, оприявнює свій справжній смисл в контексті вшанування ювілею Шашкевича у промислових і, тому доволі пролетаризованих, Дрогобичі та Бориславі. Протягом 1911 – 1912 рр. тут виходив суспільно-політичний тижневик «Голос Підкарпаття», редактором і видавцем якого був місцевий адвокат, українець за походженням Рудольф Скибінський. На сторінках цієї газети зустрічаємо виклад доволі гострої

щодо святкування позиції, яку зайняв дрогобицький робітничий оргкомітет у складі представників Хлопського комітету, Повітової Січі, Союзу робітників і Радикальної партії. Під заголовком «Позір Дрогобиччино!» 20 жовтня 1911 р. було опубліковано їхній заклик відсвяткувати столітній ювілей Шашкевича. «Звертаємо увагу, – говорилось у зверненні, – що попи та їх прихвостні хотіли б це свято використати для себе і тому будуть взивати людей до обходу, який вони устроять. В кого однак хлопа є крихітка чести і пошановання себе самого той стане на нашім святі... На святі тім буде промовляти товариш посол Семен Вітик. Покажіть панам і попам, що ви самі лутше спом'янете Шашкевича чим они» (Позір Дрогобиччино!, 1911: 5).

Намагаючись розібратися, чому саме Маркіян Шашкевич – за життя маловідомий літератор, автор «тонесенького томака добрих, але зовсім не геніальних праць», стає культовим національним героєм, Ігор Чорновол припускає, що в 1890-х рр. галичани дозріли настільки, що їхня національна свідомість потребувала власних героїв. На підтвердження цієї думки дослідник цитує Я. Грицака, який у праці «Чиїх то князів...» писав: «Українська свідомість у Галичині, принаймні, в одному своєму важливому компоненті – стосовно «героїчного минулого, великих людей, слави... тобто соціального капіталу, на основі якого будується національна ідея» (Ернест Ренан) – була результатом свідомої і цілеспрямованої діяльності декількох поколінь національних діячів. «Уявлення» цієї свідомості не мало характеру простого собі «пригадування» давноминулих історичних подій. Навпаки, ці події насамперед мали бути вибрані й укладені у певну схему залежно від того, яку національну орієнтацію – українську, польську, російську, чи просто «руську» – ця схема покликана була підтвердити» (Чорновол, 2005b).

Суголосними цьому видаються й погляди М. Мудрого, який наголошує, що у Галичині не всі погоджувалися з безмірним звеличенням Шашкевича, особливо зважаючи на його скромну літературну спадщину, «революційність» якої полягала не так у змісті чи ідейному наповненні, як у формі писань — використанні народної мови. На його думку, М. Євшан ще на поч. ХХ ст. намагався стримати формування культу Шашкевича, переводячи осмислення його творчості та суспільної ролі в раціональну площину. У згадуваній статті «Свято Маркіяна Шашкевича» він заперечував ідейне новаторство Шашкевича, називаючи його поезику сліпою копією європейського романтизму. Однак голос Миколи Євшана швидко загубився у загальному потоці політично доцільного міфотворення навколо постаті Шашкевича (Мудрий, 2011).

Останнім національним обходом у Галичині окресленого періоду став столітній ювілей від дня народження Т. Шевченка, який припадав на 1914 р. Для відзначення цього свята в Галичині було утворено львівський крайовий комітет, що діяв під проводом тодішнього голови «Просвіти» Івана Кивелюка. Як і у 1911 р. особливої гостроти події з відзначення шевченківського ювілею в Галичині набирали через заборону публічних обходів в Російській імперії.

За свідченнями очевидців березневі ювілейні обходи у Львові відвідали 4 тисячі осіб. «Просвіта» закликала українські організації Львова використати національну символіку для прикрашання своїх будівель. Святкування розпочалися 9 березня із зібрання членів Наукового Товариства імені Шевченка у Львові, що відбулися під головуванням С. Томашівського. А ввечері цього ж дня в спортивній палаті у Львові пройшов ювілейний концерт на честь Т. Шевченка. З вітальною промовою виступив Є. Олесницький, який назвав цей обхід «святком епохи, що розпочалася для України з хвилию, коли побачив світ Тарас Шевченко, та замикається сотими роковинами цієї хвили» (Левицький, 1926: 698). У концертній програмі виступив всесвітньо відомий український оперний співак О. Мишуга, що з приводу цієї події спеціально приїхав до Львова з Європи.

Номер газети «Діло» за 10 березня було присвячено шевченківському ювілею. Передовицю прикрашав великий «класично селянський» портрет поета. У цьому номері під промовистою назвою «Свято епохи» опублікували промову Євгена Олесницького, виголошену ним напередодні на ювілейному Шевченківському вечорі. Окрім цього, на шпальтах газети зустрічаємо статті «Національне значення культу Шевченка» Д. Лукіяновича, «Шевченко і Галичина» В. Щурата та репортаж «Німий ювілей» – про заборону святкування у підросійській Україні (Німий ювілей, 1914: 599).

Соті роковини з дня народження Т. Шевченка широко відзначалися навесні 1914 р. по усіх теренах Галичини та на Буковині. Організаторами масових святкових заходів виступали товариства

«Просвіта», «Січ», а подекуди й «Сокіл». У всіх народно-просвітних організаціях відбувалися виклади про Шевченка. У селах Снятинського, Коломийського та Косівського повітів Шевченківські свята відбувалися за участю В. Стефаніка та М. Черемшини. Прикметним ритуальним дійством цього свята стало насипання майже в кожному селі високої могили.

Окрему увагу варто присвятити темі святкування ювілею Шевченка, організованого Іваном Боберським, Омеляном Гузаром і Йосифом Домаником, що відбулося 28 червня 1914 р. і увійшло в історію під назвою Шевченківський здвиг (відомий також як Великий здвиг) за участю українських парамілітарних організацій «Сокіл-Батько», «Український Січовий Союз», спортивного товариства «Україна» та пластунів Ці організації, що активно демонстрували власну діяльність на січових святах, у 1911 р. уже долучались до локальних святкувань 50-ліття смерті Шевченка. Та у 1914 р., за означенням К. Левицького, їхнє свято стало найвизначнішою масовою українською маніфестацією у низці ювілейних Шевченківських обходів: у ній взяли участь близько 20 тисяч осіб (за іншими даними від 12 до 23 тисяч осіб) з Галичини та Буковини (Левицький, 1926: 698).

В анонсі газети «Діло» від 15 червня 1914 р. здвиг прирівнювався до античних спортивних ігор, а сама подія мала стати свідченням сили українського руху, його готовністю до боротьби і перемоги (Анонси та перебіг святкувань шевченківського ювілею, 1914). Фактично ця подія мала стати свідченням організаційної і фізичної готовності українців у Галичині до майбутньої війни на тлі зростання україно-польського протистояння. Організаційний комітет також закликав українців Львова прикрасити вікна своїх помешкань синьо-жовтими стрічками та портретами Тараса Шевченка, оскільки під час святкувань у місті мали бути присутні не лише делегати українських товариств краю, але й представники Буковини, Наддніпрянської України, а також національних чеських і хорватських товариств імперії, і слід було довести всім, що українці у Львові не є незначною колонією, а займають поважне становище (ЦДІАУ у м. Львів. Ф. 312. Оп. 1. Спр. 63. Арк. 19).

Висновки. Початок ХХ ст. ознаменувався появою дещо відмінних за характером святкувань, найяскравішою рисою яких була масштабність. Якщо у 70–80 рр. ХІХ ст., ширші верстви українського населення перебували поза тими нечисленними святкуваннями, що їх відзначали в Галичині, то на поч. ХХ ст. вони стають тією фігурою, заради якої і для якої влаштовуються національні обходи. Участь українських селян та робітників не лише у проведенні ювілеїв, а й у їхній організації стає звичним явищем. А на початку ХХ ст. народні організації «Січ» та «Сокіл» ініціювали Січові свята, котрі стали наступним етапом у розвитку традиції національних обходів у Галичині. Зібрання січовиків, об'єднаних патріотичними гаслами, вбрані у національний одяг, зі своєю символікою – створювали атмосферу, в якій можна було голосно заявити про себе, демонструючи свою відмінність та стверджуючи себе як окрему національну групу. Проведення Січових свят стало важливим консолідуючим фактором в українському національному русі Галичини й Буковини.

Завершальним у добу галицької автономії національним українським святкуванням став так званий «довгий» ювілей, що розпочався у 1911 р. з відзначення 50-ліття смерті Т. Шевченка та століття від дня народження М. Шашкевича, а закінчився у 1914 р. вшануванням століття від дня народження Кобзаря. За розмахом святкових заходів, кількістю задіяних у їх підготовці та проведенні організацій і людей, широтою відзначення їх у провінції, ці ювілеї стали кульмінацією національних обходів і своєрідним свідченням «українського завоювання» Галичини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

- ЦДІАУ у м. Львів – Центральний державний історичний архів України, м. Львів.
Анонси та перебіг святкувань шевченківського ювілею // Діло. – 1914 (Ч. 130, 135, 136, 138, 139, 140, 141, 142).
Дмитрієнко, Солонська, 2002 – Дмитрієнко М. Ф., Солонська Я. А. Геортологія в системі спеціальних історичних дисциплін: теорія, джерела та методи досліджень // УІЖ. 2002. № 3. С. 34–46.
В столітє уродин Маркіяна Шашкевича // Діло. 1911. Ч. 246.
Голдак, 2012 – Голдак Т. Проведення Шевченкових вечорниць у Перемишлі другої половини ХІХ – початку ХХ ст. // Spheres of culture. 2012. Volume III. С. 338–345.

Горинь, 2012 – Горинь В. Віра серця його не померкне // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. 2012. Вип. 21. С. 244–249.

Грабовецький, 1995 – Грабовецький В. Коломия – колиска легендарних Покутських «Січей» // Завальська «Січ» – початок масового руху національно-патріотичних сил за відродження української державності. Матеріали науково-теоретичної конференції 25 березня 1995 р. с. Завалля Снятинського району Івано-Франківської області. – Снятин: Над Прутом, 1995. С. 28–32.

Гуйванюк, 2009 – Гуйванюк М. Р. Січовий рух у Галичині й на Буковині (1900 – 1914 рр.). Вид.: Зелена Буковина, 2009. 254 с.

Дуда, 2010 – Дуда І. Тернопіль 1540 – 1944. Історико-краєзнавча хроніка. Частина І. Тернопіль, в-во: Навчальна книга – Богдан, 2010. 290 с.

Євшан, 1998 – Євшан М. Критика. Літературознавство. Естетика / Упор. Наталя Шумило. К.: Основи, 1998. 658 с.

Ісаєвич, 2007 – Ісаєвич Я. Ювілеї міст: Львів, Київ і знову Львів // Пробл. історії України: факти, судження, пошуки: міжвід. зб. наук. пр. 2007. Вип. 16. Ч. 1. С. 75–87.

Левицький, 1926 – Левицький К. Історія політичної думки галицьких українців 1848 – 1919. На підставі споминів. Друкарня оо. Василяян у Жовкві. Львів, 1926. 738 с.

Маркіянове свято у Львові // Діло. 1911. Ч. 243.

Маркіянове свято у Львові // Діло. 1911. Ч. 247.

Маркіянові свята по краю // Діло. 1911. Ч. 248.

Мудрий, 2011 – Мудрий М. Про нестачу і надлишок історичної пам'яті. URL: <http://balzatul.livejournal.com/472354.html>

Німий ювілей // Діло. 1914. Ч. 599.

Перед шевченківським ювілеєм у Львові // Діло. 1911. Ч. 51.

Позір Дрогобичино! // Голос Підкарпаття. 1911. Ч. 5

Про жите велкого поета Тараса Шевченка // Діло. 1911. Ч. 54

Січове свято в Станіславові // Громадський голос. 1910. Ч. 22.

Сова, 2005 – Сова А. Діяльність українських товариств «Сокіл» на Дрогобиччині // Дрогобицький краєзнавчий збірник. Дрогобич, 2005. Вип. IX. С. 356–371.

Трильовський, 1993 – Трильовський К. З мого життя. Гей, там на горі «Січ» іде! ред. П.Трильовський. К.: ВІПОЛ, 1999. 302 с.

Христан, 2016 – Христан Н. Міста України та їх ювілеї в радянській історичній думці // Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Історія. 2016. № 2. С. 122–128.

Чорновол, 2005 а – Чорновол І. Націоналізм і ювілеї // Критика. 2005. № 10. С. 18–19.

Чорновол, 2005 б – Чорновол Ігор. Маркіян Шашкевич: механізми культури // Критика. 2005. № 1–2. С. 30–31.

Шевченкове свято на окраїнах // Діло. 1911. Ч. 50.

Шевченкове свято у Львові // Діло. 1911. Ч. 55.

Dabrowski, 2014 – Dabrowski P. Commemorations and the Shaping of Modern Poland. Bloomington and Indianapolis, 2004. 313 s.

Sierżęga, 2002 – Sierżęga P. Obchody 200 rocznicy odsieczy wiedeńskiej w Galicji (1883 r.) // Galicja i jej Dziedzictwo. T. 17. Rzeszów: Wydaw. Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2002. 157 s.

REFERENCES

TsDIAU u m. Lviv – Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy u m. Lviv [Central State Historical Archive of Ukraine in Lviv]

Anonsy ta perebih sviatkuvan shevchenkivskoho yuvileiu // Dilo. 1914 (Ch. 130, 135, 136, 138, 139, 140, 141, 142). [Announcements and the course of celebrations of the Shevchenko anniversary] [in Ukrainian]

Dmytriienko, Solonska, 2002 – Dmytriienko M. F., Solonska Ya. A. Heortolohiia v systemi spetsialnykh istorychnykh dystsyplin: teoriia, dzherela ta metody doslidzhen [The Heortology in the system of special historical disciplines: theory, sources and methods of research] // UIZh. 2002. № 3. S. 34–46 [in Ukrainian]

V stolitie urodyn Markiiana Shashkevycha [In the age of birth of Markian Shashkevich] // Dilo. 1911. Ch. 246 [in Ukrainian]

Holdak, 2012 – Holdak T. Provedennia Shevchenkovykh vechornyts u Peremysli druhoi polovyny XIX – pochatku XX st. [Conducting Shevchenko Evenings in Przemyśl in the second half of the XIX – early XX centuries.] // Spheres of culture. 2012. Volume III. С. 338–345 [in Ukrainian]

Horyn, 2012 – Horyn V. Vira sertsia yoho ne pomerkne [The faith of his heart will not fade away] // Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist. 2012. Vyp. 21. S. 244–249 [in Ukrainian]

Hrabovetskyi, 1995 – Hrabovetskyi V. Kolomyia – kolyska lehendarnykh Pokutskykh «Sichei» [Kolomyia – the cradle of the legendary «Sich» in Pokuttia] // Zaval'ska «Sich» – pochatok masovoho rukhu natsionalno-patriotychnykh syl za vidrozhennia ukrainskoi derzhavnosti. Materialy naukovo-teoretychnoi konferentsii 25 bereznia 1995 r. s. Zavallia Sniatynskoho raionu Ivano-Frankivskoi oblasti. Sniatyn: Nad Prutom, 1995. S. 28–32 [in Ukrainian]

Huivaniuk, 2009 – Huivaniuk M. R. Sichovi rukh u Halychyni y na Bukovyni (1900 – 1914 rr.) [The Sich movement in Galicia and in Bukovina (1900 – 1914)]. Vyd.: Zelena Bukovyna, 2009. 254 s. [in Ukrainian]

Duda, 2010 – Duda I. Ternopil 1540 – 1944. Istoryko-kraieznavcha khronika. Chastyna I. [Ternopil 1540–1944. Local history chronicle]. Ternopil, v-vo: Navchalna knyha – Bohdan, 2010. 290 s. [in Ukrainian]

Yevshan, 1998 – Yevshan M. Krytyka. Literaturoznavstvo. Estetyka [Critics. Literary studies. Aesthetics] / Upor. Natalia Shumylo. K.: Osnovy, 1998. 658 s. [in Ukrainian]

Isaievych, 2007 – Isaievych Ya. Yuvilei mist: Lviv, Kyiv i zнову Lviv [Anniversaries of the cities: Lviv, Kiev and again Lviv] // Probl. istorii Ukrainy: fakty, sudzhennia, poshuky: mizhvid. zb. nauk. pr. 2007. Vyp. 16. Ch. 1. S. 75–87. [in Ukrainian]

Levytskyi, 1926 – Levytskyi K. Istoriia politychnoi dumky halytskykh ukrainsiv 1848 – 1919. Na pidstavi spomyniv [The history of political thought of the Galician Ukrainians from 1848 to 1919. Based on memories.] Drukarnia oo. Vasyliian u Zhovkvi. Lviv, 1926. 738 s. [in Ukrainian]

Markiiianove sviato u Lvovi [Markian's holiday in Lviv] // Dilo. 1911. Ch. 243 [in Ukrainian]

Markiiianove sviato u Lvovi [Markian's holiday in Lviv] // Dilo. 1911. Ch. 247 [in Ukrainian]

Markiiianovi sviata po kraiu [Markian's holidays in the region] // Dilo. 1911. Ch. 248 [in Ukrainian]

Mudryi - Mudryi M. Pro nestachu i nadlyshok istorychnoi pamiaty [About lack and excess of historical memory]. URL: <http://balzatul.livejournal.com/472354.html> [in Ukrainian]

Nimy yuvilei [Dumb anniversary] // Dilo. 1914. Ch. 599. [in Ukrainian]

Pered shevchenkivskym yuvileiem u Lvovi [Before the Shevchenko anniversary in Lviv] // Dilo. 1911. Ch. 51 [in Ukrainian]

Pozir Drohobychchyno! [Disgrace Drohobychyna!] // Holos Pidkarpattia. 1911. Ch. 5 [in Ukrainian]

Pro zhytie velkoho poeta Tarasa Shevchenka [About the life of the great poet Taras Shevchenko] // Dilo. 1911. Ch. 54. [in Ukrainian]

Sichove sviato v Stanislavovi [The Sich holidays in Stanislavov] // Hromadskyi holos. 1910. Ch. 22 [in Ukrainian]

Sova, 2005 – Sova A. Diialnist ukrainskykh tovarystv «Sokil» na Drohobychchyni [The activity of Ukrainian companies «Falcon» in Drohobych] // Drohobyt'skyi kraieznavchyi zbirnyk. Drohobych, 2005. Vyp. IX. S. 356–371 [in Ukrainian]

Trylovskiy, 1993 – Trylovskiy K. Z moho zhyttia. Hei, tam na hori «Sich» ide! red. P. Trylovskiy [From my life. Hey, there on the mountain «Sich» goes!]. K.: VIPOL, 1999. 302 s. [in Ukrainian]

Khrystan, 2016 – Khrystan N. Mista Ukrainy ta yikh yuvilei v radianskii istorychnii dumtsi [Cities of Ukraine and their anniversaries in Soviet historical thought] // Naukovyi visnyk Chernivetskoho natsionalnoho universytetu imeni Yurii Fedkovicha. Istoriia. 2016. № 2. S. 122–128 [in Ukrainian]

Chornovol, 2005 a – Chornovol I. Natsionalizm i yuvilei [Nationalism and anniversaries] // Krytyka. 2005, № 10. – S. 18–19 [in Ukrainian]

Chornovol, 2005 b – Chornovol Ihor. Markiiian Shashkevych: mekhanizmy kultu [Markian Shashkevich: the mechanisms of cult of the personality] // Krytyka. 2005. № 1–2. C. 30–31 [in Ukrainian]

Shevchenkove sviato na okrainakh [Shevchenko holiday on the periphery] // Dilo. 1911. Ch. 50. [in Ukrainian]

Shevchenkove sviato u Lvovi [Shevchenko holiday in Lviv] // Dilo. 1911. Ch. 55 [in Ukrainian]

Dabrowski, 2014 – Dabrowski P. Commemorations and the Shaping of Modern Poland. Bloomington and Indianapolis, 2004. 313 s. [in English]

Sierzęga, 2002 – Sierzęga P. Obchody 200 rocznicy odsieczy wiedeńskiej w Galicji (1883 r.) // Galicja i jej Dziedzictwo. T. 17. Rzeszów: Wydaw. Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2002. 157 s. [in Polish]

Статтю надійшла до редакції 13.03.2018 р.